

РЕЦЕНЗИЯ

от д-р Неда Златинова Балканска- професор в СУ „Св. Климент Охридски“, ФНОИ, катедра по Специална педагогика

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен 'доктор'

в област на висше образование: 7. „Здравеопазване и спорт“,

професионално направление 7.4. „Обществено здраве“,

докторска програма Логопедия

Автор: Лилия Валентинова Янчева-Велинова

Тема: Сензорни нарушения при деца със специфично езиково нарушение.

Научен ръководител: доц. д-р Екатерина Митова, дм- Югозападен университет „Неофит Рилски“

1. Общо описание на представените материали

Със заповед № 2189 от 07.10.24 г. на Ректора на Югозападния университет „Неофит Рилски“ (ЮЗУ) съм определена за член на научното жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема **„Сензорни нарушения при деца със специфично езиково нарушение“** за придобиване на образователната и научна степен ‘доктор’ в област на висше образование: 7.„Здравеопазване и спорт“, професионално направление 7.4. „Обществено здраве“, докторска програма „Логопедия“. Автор на дисертационния труд е **Лилия Валентинова Янчева-Велинова**– докторант в задочна форма на обучение към катедра Логопедия, с научен ръководител **доц. д-р Екатерина Митова**, дм от ЮЗУ „Неофит Рилски“

Представеният от **Лилия Валентинова Янчева-Велинова** комплект материали на електронен носител свидетелства, че кандидатът е изпълнил минималните национални изисквания по чл. 2б, ал. 2 и 3 от ЗРАСРБ.

2. Кратки биографични данни за докторанта

Образователен статус. Лилия Янчева-Велинова е възпитаник на СУ „Св. Климент Охридски“, където през 2002 г. получава бакалавърска степен, със специалност „Специална педагогика- Логопедия“. През 2005 г. завършва две магистърски програми в същия университет- „Специална педагогика- Логопедия“ и „Стопанско управление“. От 2018 г. до настоящия момент е докторант, в задочна форма, към катедра „Логопедия“, ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Професионален опит. От 2002 г. до 2010 г. Лилия Янчева-Велинова работи като логопед, на частна практика. От 2010 г. до настоящия момент тя продължава логопедичната си работа в създадения от нея център „Амалтея“, който през годините променя своето наименование и седалище, без променя в естеството на дейността си.

От 2007 г. до 2014 г. докторантката има и преподавателски опит в СУ „Св. Климент Охридски“, свързан с ръководство на практиките на студентите в катедра „Специална педагогика и Логопедия“- специалност „Слухово-речева рехабилитация“.

Професионалният път на Лилия Янчева- Велинова свидетелства за постоянство и последователност на интересите ѝ в областта на Логопедията.

3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи

Проблемът за овладяването на езика от децата и езиковите нарушения вълнуват голям брой специалисти от различни области - психолингвисти; логопеди, психолози; слухово-речеви рехабилитатори; педагози и т.н. Характерно за нарушенията на езиковата сфера е, че те могат да бъдат вторични, като следствие от органично поражение в различни зони, напр. в слуховата система, или

първични, при които е възможно да се регистрират и съпътстващи нарушения, но не е задължително. Именно специфичното езиково нарушение (СЕН) е основен фокус на настоящия дисертационен труд. Целта е да се открие връзка между проявите на СЕН и фактори, свързани с други аспекти от развитието на децата. Един от тези фактори е свързан със сензорната обработка на постъпващата информация. Убедително е доказана връзката между сензорното и езиковото развитие. Докторантката стъпва върху тази теза и прави опит да установи картината на сензорния анализ при деца със специфични езиково нарушение от предучилищна възраст. Подобно изследване е ново за българските условия и отваря възможности за обогатяване на логопедичната практика с емпирични данни, които биха обогатили научното познание и логопедичната практика, по отношение на по-прецизната диагностика и по-качественото терапевтично въздействие при работата с тези деца. В този смисъл **темата на настоящия дисертационен труд** е с подчертана **актуалност за научната и практическата сфера**.

4. Познаване на проблема. Докторантката демонстрира добро познаване на проблема, още повече, че практическият ѝ опит е пряко свързан с темата на разработката.

5. Методика на изследването

В методиката намират място следните методи на теоретично и емпирично изследване, които са в пълно съответствие с обекта, предмета, целта и задачите на научната разработка:

- проучване и анализ на адекватни за темата теоретични източници;
- стандартен тест, под формата на въпросник, насочен към изследване способността за обработка на сензорната информация при деца;
- количествен анализ чрез статистическа обработка на получените данни;
- качествен анализ на емпиричните резултати.

6. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Научният труд се състои от увод, три глави, изводи и препоръки, заключение и приложения, като обемът от страници възлиза на 181. Библиографската справка е разделена на първични, литературни и електронни източници. Литературната база е впечатляваща и наброява 262 заглавия, от тях 39 са на кирилица и 223- на латиница. Налице е един интернет ресурс.

Теоретичната постановка на проблема е представена в първа глава. В първа глава авторът логично и последователно изгражда своята концепция във връзка с изясняване на терминологичните различия, класификациите, факторите, които влияят върху езиковото развитие и значението на сензорно интегративната функция.

Постановката на експеримента е обект на втора глава. Следва да отбележа, че целта, задачите, хипотезите и контингентът на изследването са формулирани и описани коректно. Експериментът се характеризира с констатиращ характер и в него са включени 90 деца със специфично езиково нарушение от предучилищна възраст. За целите на изследването се прилага „Сензорният профил“ на Dunn, чрез който се регистрират резултати в три основни посоки: сензорна обработка, модулация, поведенчески и емоционални реакции.

Анализът на получените резултати намира място в трета глава. Данните са интерпретирани количествено и качествено. Илюстрирани са посредством таблици и диаграми, което улеснява тяхното възприемане. Прави впечатление статическата обработка на резултатите, която дава възможност да се регистрират взаимовръзки на различни равнища, с ценна информация за цялостната картина и особеностите на децата със специфично езиково нарушение.

На базата на получените, по емпиричен път, данни се формулират изводи и се отправят препоръки във връзка с бъдещите изследвания и практическата работа на специалистите.

7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката

Приносите с научно-приложен характер на рецензирания труд са следните:

1. Обогаляване на теорията и практиката в областта на логопедията у нас, с изследване, проведено с научен подход.
2. На задълбочен критичен анализ са подложени голям брой литературни източници;
3. Проведено е изследване, чиято организация се осъществява на няколко етапа, първият, от които е скрининг за филтриране на участниците в изследването. Това свидетелства за професионализъм и компетентност от страна на докторантката;
4. За целите на експеримента е подбран инструментариум, който е адекватен на поставената цел и е адаптиран за българските условия;
5. Използваният инструментариум може да намери бъдещо приложение в логопедичната практика, като диагностичен инструмент. А информацията, свързана с регистриране на проблемните зони в развитието на изследваните лица може да послужи като сериозна основа в процеса на терапевтичното въздействие и осигуряването на необходимите специалисти в екипа.

8. Преценка на публикациите по дисертационния труд.

Публикациите на докторантката са общо пет, в съавторство с научния ѝ ръководител. Всички публикации са по темата на дисертацията и отговарят на минималните наукометрични изисквания.

9. Автореферат. Текстът на автореферата отразява точно съдържанието на дисертацията.

10. Лично участие на докторанта

Представената за рецензиране научна разработка е плод на самостоятелната работа на докторантката, под ръководството на нейния научен ръководител- доц. д-р Екатерина Митова дм,. Ясно проличава личната ангажираност на Лилия Янчева- Велинова към темата на дисертационния труд.

11. Лични впечатления от докторанта.

Познавам Лилия Янчева – Велинова повече от 15 години. Като докторант в СУ „Св. Климент Охридски“, в катедра Специална педагогика и Логопедия, специалност „Слухово-речева рехабилитация“ и дълго след това, Впечатленията са ми повече от положителни- докторант Янчева се проявява като отговорен специалист, креативен, мотивиран и отдаден на професията си, последователен и трудолюбив, стремящ се към непрекъснато усъвършенстване.

12. Критични забележки и препоръки

Препоръките ми в никаква степен намаляват достойнствата на рецензирания труд.

Бих препоръчала да се прецизира структурата на дисертационния труд както по отношение на формулирането заглавията на параграфите към главите, така и по отношение на тяхната номерация.

Другата ми препоръка е свързана с по-голяма коректност при използването на конкретни понятия- напр. на стр. 12 съпоставянето на термините разпад (delay)- недостатъчност (impairment) – нарушение (disorder) не е съвсем точно, с оглед на превода на английските термини.

13. Въпроси към докторанта

Въпросите ми към докторантката са следните:

1. За какъв период от време се проведе констатиращият експеримент?
2. Как си обяснявате факта, че в големите градове на страната е основната концентрация на децата със специфично езиково наушение

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Дисертационният труд *съдържа научно-приложни приноси, които представяват авторски принос в науката* и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на ЮЗУ „Неофит Рилски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Лилия Янчева- Велинова притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Поради гореизложеното, убедено давам своята *положителна оценка* за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и *предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’* на Лилия Янчева- Велинова в област на висше образование: **в област на висше образование: 7.„Здравеопазване и спорт”, професионално направление 7.4. „Обществено здраве“, докторска програма „Логопедия“**

10.11. 2024 г.

Рецензент:

(проф. д-р Неда Балканска)

REVIEW

by **Prof. Dr. Neda Zlatinova Balkanska-** professor at Sofia University "St. Clement of Ohrid", Faculty of Educational Sciences and the Arts, Department of Special Education

on a thesis for the conferral of the educational and scientific degree '**Doctor of Philosophy**'

in the higher educational area: **7. Healthcare and Sport,**

professional field **7.4. Public Health,**

doctoral program in **Speech Therapy**

Author : Liliya Valentinova Yancheva-Velinova

Topic: *Sensory disorders in children with specific language impairment*

Scientific supervisor: Associate Professor **Dr. Ekaterina Mitova, MD** - Southwestern University "Neophyte of Rila"

1. General description of the submitted materials

By Order No. 2189 of 07.10.24 by the Rector of Southwestern University "Neophyte of Rila" (SWU) I have been appointed as a member of the scientific jury to facilitate a procedure for the defense of a PhD thesis on *Sensory disorders in children with specific language impairment* for the acquisition of the educational and scientific degree 'Doctor' in the higher educational area: 7. Healthcare and Sport, professional field 7.4. Public Health, doctoral program in Speech Therapy. The author of the thesis is **Liliya Valentinova Yancheva-Velinova** - a part-time PhD student at the Department of **Speech Therapy**, with a scientific supervisor **Assoc. Prof. Dr. Ekaterina Mitova, MD** from **Southwestern University "Neophyte of Rila"**.

The set of materials submitted by **Liliya Valentinova Yancheva-Velinova** on electronic media proves that the applicant has **fulfilled the minimum national requirements under Article 2b (2) and (3) of the LDASRB.**

2. Brief biographical data about the PhD student

Educational Status. Lilia Yancheva-Velinova is a graduate of Sofia University “**St. Clement of Ohrid**”, where in 2002 she received a Bachelor's degree in the specialty “**Special Education-Speech Therapy**”. In 2005 she completed two **Master's degree programs** at the same university - “**Special Education - Speech Therapy**” and “**Business Administration**”. From 2018 to the present day she has been a part-time **PhD student** at the Department of Speech Therapy, SWU “**Neophyte of Rila**”.

Professional Experience. From **2002 to 2010** Lilia Yancheva-Velinova worked as a **speech therapist in the private sector**. Since **2010** she has continued her speech therapy work at her own **Amalthea Centre**, which changed its name and headquarters over the years without compromising the nature of its activities.

From **2007 to 2014** the PhD candidate also taught at **Sofia University "St. Clement of Ohrid"**, and supervised students' teaching practices from the specialty "Auditory-Speech Rehabilitation" at the Department of Special Education and Speech Therapy.

The professional career path of Lilia Yancheva-Velinova testifies to the persistence and consistency of her interests in the field of speech therapy.

3. Relevance of the topic and appropriateness of the objectives and tasks

The problem of children's language acquisition and language disorders concerns a large number of specialists from various fields – psycholinguists, speech therapists, psychologists, auditory-speech rehabilitators, educators, etc. Language disorders can be secondary, or appear as a consequence of organic damage in different areas, e.g. in the auditory system; or primary, when the registering of concomitant disorders is possible, but not required. The main focus of this thesis is specific language impairment (SLI). The goal is to find a connection between SLI manifestations and the factors

related to other aspects of children's development. One of these factors involves the sensory processing of incoming information. The relationship between sensory and language development has been convincingly demonstrated. The PhD student builds on this claim and attempts to establish a picture of sensory analysis in preschool children with specific language impairment. Such a study is new for the Bulgarian conditions and opens up possibilities for providing speech therapy practice with empirical data that would enrich scientific knowledge and speech therapy practice in terms of more accurate diagnosis and more qualitative therapeutic impact in the work with these children. In this sense, **the topic of the present dissertation** is of marked **relevance for the scientific and practical sphere.**

4. Knowledge of the problem

The PhD candidate demonstrates a good knowledge of the problem, especially since her practical experience is directly related to the topic of the paper.

5. Methodology of the study

The methodology includes the following methods of theoretical and empirical research, which are in full accordance with the object, subject, goal and objectives of the research:

- research and analysis of adequate theoretical sources for the topic;
- a standard test in the form of a questionnaire, aimed at investigating the ability to process sensory information in children;
- quantitative analysis by statistical processing of the obtained data;
- qualitative analysis of the empirical results.

6. Characteristics and evaluation of the thesis

The thesis consists of an introduction, three chapters, inferences and recommendations, conclusion and annexes, spanning over 181 pages. The bibliography is divided into primary, literature and electronic sources. The literature sources are impressive and include 262 titles, of which 39 are in Cyrillic and 223 in Latin. There is one Internet resource.

The theoretical setup of the problem is presented in Chapter One, where the author logically and coherently builds her concept and clarifies terminological differences, classifications, the factors that influence language development and the meaning of sensory integrative function.

The experimental setup is addressed in Chapter Two. It should be noted that the goal, objectives, hypotheses and contingent of the study have been correctly formulated and described. The experiment, characterized as indicative, included 90 preschool children with specific language disorder. For the purposes of the study, Dunn's sensory profile was applied to record results in three main directions: sensory processing, modulation, behavioral and emotional responses.

The analysis of the results obtained can be found in Chapter Three. The data have been interpreted quantitatively and qualitatively. They are illustrated with tables and diagrams, which facilitate their interpretation. The static processing of the results is notable for its suitability to register correlations at different levels, with valuable information about the overall picture and the characteristics of children with specific language disorder.

Based on the empirically obtained data, inferences have been drawn and recommendations made regarding future research and the practical work of specialists.

7. Contributions and significance of the thesis for science and practice

The contributions of scientific and applied nature of the reviewed work are as follows:

1. Enriching the theory and practice of speech therapy in our country with research conducted according to a scientific approach.
2. A large number of literature sources have been subjected to a thorough critical analysis;

3. The study is organized in several stages, the first of which is a screening to filter the study participants. This demonstrates professionalism and competence on the part of the doctoral student;
4. For the purposes of the experiment, the candidate has selected a toolkit that is adequate to the set goal and adapted it to the Bulgarian conditions;
5. The tools used may find future application in speech therapy practice as a diagnostic tool. The information related to registering the problem areas in the development of the examined persons can serve as a considerable basis in the process of therapeutic influence and provision of the necessary specialists in the team.

8. Assessment of the publications on the dissertation.

The PhD candidate's publications are five in total, co-authored with her scientific supervisor. All publications are on the topic of the dissertation and meet the minimum scientific requirements.

9. **Abstract.** The text of the abstract accurately reflects the content of the dissertation.

10. Personal participation of the PhD candidate

The scientific work submitted for review is the fruit of the independent work of the PhD candidate, under the guidance of her supervisor - Assoc. Prof. Dr. Ekaterina Mitova, MD. The personal commitment of Liliya Yancheva-Velinova to the topic of the dissertation is clearly evident.

11. Personal impressions of the PhD student.

I have known Lilia Yancheva-Velinova for more than 15 years as a student in the Department of Special Education and Speech Therapy at SU "St. Clement of Ohrid" and many years later. My impressions are more than positive – the doctoral candidate

Yancheva is responsible, creative, motivated and dedicated to her profession, consistent and hardworking, striving for continuous improvement.

12. Critical comments and recommendations

My recommendations in no way detract from the merits of the work under review.

I would recommend refining the structure of the dissertation, both in terms of the wording of the paragraph headings for the chapters and their numbering.

My other recommendation relates to greater accuracy in the use of specific terms - e.g. on page 12 the juxtaposition of the terms *delay - impairment - disorder* is not quite precise, given the Bulgarian translation of the English terms.

13. Questions to the PhD candidate

My questions to the PhD candidate are as follows:

1. Over what period of time did the indicative experiment take place?
2. How would you explain the fact that the highest concentration of children with specific language disorder is found in the country's big cities?

CONCLUSION

The dissertation *contains scientific and applied contributions, which represent an original contribution to science* and **meet the** requirements of the Law for the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria (LDASRB), the Regulations for the Implementation of the LDASRB and the relevant Regulations of Southwestern University “Neophyte of Rila”.

The dissertation work shows that the PhD candidate Liliya Yancheva-Velinova possesses in-depth theoretical knowledge and professional skills, and demonstrates qualities and skills for independent scientific research.

Due to the above, I confidently give my *positive evaluation* for the conducted research, presented by the above reviewed thesis, abstract, achieved results and contributions, and *I propose to the honorable scientific jury to confer the educational and scientific degree 'Doctor of Philosophy'* to Liliya Yancheva-Velinova **in the higher educational area: 7. Healthcare and Sport, professional field 7.4. Public Health, doctoral program in Speech Therapy.**

10.11. 2024 г.

Reviewer:

(Prof. Dr. Neda Balkanska)